УДК 343.7

Г. В. Корчевний, ст. викл.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розглянуто проблеми виробництва, поширення в Україні неліцензійних CD-ROM та засади захисту і регулювання цього питання діючим законодавством України.

Крім того, загострено питання, про те, що адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності є вибірковим, не систематизованим і, як наслідок, малоефективним.

Ключові слова: право власності, адміністративно-правовий захист, цивільно-правова відповідальність, імітація, копіювання.

У перехідний період розвитку України поширилися порушення прав інтелектуальної власності, що пояснюється об'єктивними і суб'єктивними факторами. Значна їх частина пов'язується з появою нових товарів на ринку –носіїв об'єктів авторського і суміжних прав, швидким моральним старінням і швидкими каналами й технологіями розповсюдження. Із розвитком на пострадянському просторі індустрії шоу-бізнесу зміщуються й акценти у праві інтелектуальної власності. Більшої ваги набуває авторське право і суміжні права. Як показує практика, найбільше порушень прав інтелектуальної власності помітно саме у цій сфері. Слушно виникає питання чому, а відтак — що робити? Якими правовими та організаційними заходами запобігти цим порушенням? Тим більше, що внаслідок значних порушень прав інтелектуальної власності зростає тиск на економіку України з боку розвинутих країн світу.

Особливого загострення набула проблема виробництва і розповсюдження в Україні неліцензійних CD-ROM. І в 2001 в квітні 2002 року спеціальна комісія уряду США знов звинуватила Україну в порушенні прав інтелектуальної власності. Це означає посилення економічних санкцій проти українських товаровиробників і втрату тяжко завойованих раніше позицій на світових ринках. Складається враження, що Кабінет Міністрів України або не знає дійсного становища у цій галузі, або на нашій території діють підпільні виробництва, або через територію України спрямовано потік контрафактних CD-ROM, або хтось спеціально роздуває проблему там, де її немає. Наприклад, за даними США, з України щороку на західні ринки надходить більше 70 000 000 CD-ROM. То може ми змінили напрямки експортного потенціалу? Схоже, що ні. Між тим, проблема існує, і її треба вирішувати. Для цього повинні бути задіяні всі можливості права і державних органів.

Право інтелектуальної власності відносно молоде, хоча й побудоване на тих же засадах, що і в інших країнах, але ще не забезпечене належним чином ні матеріально, ні організаційно, ні кадрово. Не слід забувати і реалії перехідного періоду: значна криміналізація економіки, корупція, низька законослухняність населення, низький рівень достатку основної частини населення, що призводить до вимушеного придбання контрафактного товару. Слід констатувати, що ослабли публічно правові способи охорони прав інтелектуальної власності.

Думаємо, що багато чого криється у підходах до напрацювань законодавства у

сфері інтелектуальної власності. Згідно з першим нормативним актом, який легально закріпив це поняття в Законі України "Про власність" [1, 249] право інтелектуальної власності прирівняно до права власності. Загальні положення цього закону поширені на всі правовідносини стосовно приналежності матеріальних благ і об'єктів права інтелектуальної власності. Тобто, інтелектуальною власністю, за логікою закону, можна було володіти, користуватися і розпоряджатися, як і речами. Але за природою ці дві власності зовсім різні, що законодавець намагався довести у ст. 42 цього закону, де записано, що відносини при створенні та використанні об'єктів права інтелектуальної власності регулюються Цивільним кодексом України і спеціальним законодавством. За своїм характером цей закон є цивільним і не містить засад захисту і регулювання власності іншими галузями права, у тому числі й адміністративним. Інтелектуальну власність захищати при допомозі віндикаційного та негаторного позову не можна. Для цього непридатними виявляються і норми адміністративного права, що передбачають відповідальність за порушення права власності. На наш погляд, є суттєві відмінності особливостей здійснення права власності і права інтелектуальної власності.

Конституція України теж прирівняла до права власності на речі і право інтелектуальної власності. Тим самим допущено суттєвий прорахунок, який мав і має негативні наслідки у законодавстві України про інтелектуальну власність. Ігнорування адміністративно-правового регулювання відносин щодо майнових прав обернулося тим, що державні органи взагалі перестали у перші роки незалежності перейматися цією проблемою. Лише Митний кодекс України [2, 144] регулював деякі питання, пов'язані із ввезення, вивозом і транзитом предметів, що мали права інтелектуальної власності. Як відомо, ослаблення державного впливу на регулювання відносин інтелектуальної власності не примусило себе довго чекати. Якщо раніше справи про порушення авторського і винахідницького права були рідкістю, то справи про порушення прав інтелектуальної власності сьогодні — реальність, що викликає значні ускладнення при їх провадженні. Більшість з них порушуються державними органами.

Хоч основне регулятивне навантаження законодавства про інтелектуальну власність припадає на цивільне право, активність потерпілих осіб щодо виявлення, фіксації порушень їх прав і подання цивільних позовів досить невелика. Часто ці порушення виявляються податковими органами, прокуратурою. Відповідно ними ж порушуються справи за фактом скоєння адміністративних правопорушень, рідше — злочинів у сфері інтелектуальної власності. Втім, і їх ефективність недостатня. У новому Кримінальному кодексі України є всього дві статті, які досі на практиці застосовуються вкрай рідко.

Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності теж має вибірковий, несистематизований і, як наслідок — малоефективний характер. Концептуально чомусь захищаються об'єкти права інтелектуальної власності і то не всі. Адміністративно-правовому захисту піддано лише окремі об'єкти інтелектуальної власності. Виникає слушне питання, чому ігноруються інші? Може, їх державне значення менше, чи менше скоюється правопорушень? Зовсім ні. Зважаючи на превентивне значення адміністративної відповідальності, такому захисту повинно бути піддано більшість об'єктів.

Сьогодні складається враження, що захищається сама система права інтелектуальної власності. Але такої нема. Вона — архаїчна, без концептуальної ідеї, без розуміння того, що, як і якими засобами захищати. Так, об'єкти авторського права і суміжні права (хоч у Законі України "Про авторське право і суміжні права" [3, 15] є адміністративно-правові, а тим більш конфіскаційні санкції), адміністративно-правовому захисту взагалі не підлягають. Цивільному праву конфіскаційні санкції не властиві. Тоді виникає питання, в рамках якого права стягується передбачений цим законом штраф на користь держави, чи підлягають конфіскації контра-факти

товари, обладнання на якому вони вироблялись, приготовлені для цього матеріали. Так, відповідно до ч. 4 ст. 52 цього закону, суд може винести рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактним примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і /або суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів, фонограм, відеограм, програм мовлення, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх відтворення і для виготовлення засобів уникнення технічних засобів захисту.

Повний предметний аналіз наведеної норми по суті містить у собі "склади" адміністративних правопорушень і додаткові санкції. У Кодексі про адміністративні правопорушення ці норми не дублювались у силу їх специфічної архітектоніки. За загальним правилом, якщо поточні закони містять норми про адміністративні правопорушення, вони у подальшому імплементуються у КоАП. Тут такого не сталося. Тож виникає питання про правомірність наведених вище санкцій суду. Виникає низка інших питань, особливо тоді, коли контрафактні носії виробляються на замовлення порушника. Наприклад, комерційна фірма за видавничим договором замовила тираж книг, де проставила всі вихідні дані. За позовом автора видання було визнане неправомірним. Чи повинен виконавець (друкарня) перевіряти наявність у її замовника ліцензійного договору із автором чи його правонаступниками? Думаємо, що ні.

Серед об'єктів промислової власності адміністративно-правовому захисту "заслужив" лише сорт рослин. Стаття 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення проголошує: "Використання запатентованого сорту рослин без згоди власника патенту або під назвою, що відрізняється від назви, під якою його занесено до Державного реєстру сортів рослин України, — тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — від семи і до п"ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян" [4, 30]. Відзначимо, що за складом правопорушення це адміністративне правопорушення, яке містить дві неправомірні дії: використання запатентованого сорту без згоди власника патенту або використання сорту рослини під назвою, що відрізняється від назви, під якою його занесено до Державного реєстру сортів рослин України. Перше порушує майнові права володільця на виключне використання запатентованого сорту рослин. За використання сорту рослини без дозволу патентовласника загалом встановлена цивільно-правова відповідальність. Втім, це ніяк не виключає одна одну. Крім цього виникає, питання, чи така вже значна суспільне небезпека зазначеного правопорушення у порівнянні із іншими. Мабуть, що ні.

Ще одну групу адміністративних правопорушень передбачено статтею 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення: 1) неправомірне використання фірмового найменування, знака для товарів і послуг або будь-якого маркування товару; 2) неправомірне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця; 3) самовільне використання його імені. Зазначені адміністративні правопорушення тягнуть за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої). Власне, перша частина цієї статті передбачає кілька адміністративних правопорушень:

1) неправомірне використання фірмового найменування, знаку для товарів і послуг або будь-якого маркування;

2) неправомірне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення;

3) імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця;

4) самовільне використання імені іншого підприємця.

Друга частина статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця. Наведене правопорушення тягне за собою накладення штрафу від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця — це перелік зазначених неправомірних дій, які тягнуть за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Слід зазначити, що ці правопорушення були введені у кодекс з прийняттям Закону України "Про обмеження монополізму і недобросовісної конкуренції" [5, 522-532] і особливо Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції"[6, 536-545]. Ряд норм введено із Закону України "Про антимонопольний комітет".

Очевидно, що адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності генезисно є ще молодим і формується на дезінтеграційних засадах. У силу цього виникає конкуренція правових норм: при виявленні правопорушення застосовувати норму Кодексу України про адміністративні правопорушення чи норми названих законів. Питання не таке вже й просте. Тому різні органи можуть по-різному кваліфікувати те саме правопорушення. Це не сприяє єдності практики застосування адміністративного законодавства і захисту прав інтелектуальної власності. Тож не дивно, що провадження у цих справах затягується, розгляд у судах, по суті, теж. У результаті суди приймають рішення про припинення справ у зв'язку із перебігом строків притягнення до адміністративної відповідальності.

Таким чином, якщо ми хочемо навести лад з охороною прав інтелектуальної власності, то повинні до цього підходити комплексно і застосовувати можливості всіх галузей прав, у тому числі і адміністративного.

Література

1. Закон України "Про власність" // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1991. — № 20.

2. Таможенный кодекс Украины (сборник нормативних актов). –Харьков. — 1999.

3. Закон України "Про авторське право і суміжні права" // Орієнтир. — 2001. — № 159.

4. Кодекс України Про адміністративні правопорушення. Закон України від 07 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — Прикл. до № 51. — ст. 1122.

5. Закон України "Про обмеження монополізму і недобросовісної конкуренції" // Предпринимательское право в Украине: Сборник нормативных актов. — Харьков. — 1998.

6. Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" // Предпринимательское право в Украине: Сборник нормативных актов. — Харьков. — 1998.

Г. В. Корчевный

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права,
Французский бульвар, 24\26, Одесса, 65058, Украина

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

РЕЗЮМЕ

Настаиваем на необходимости ужесточить охрану прав интеллектуальной собственности: для этого необходим комплексный подход и применение возможностей всех отраслей права, в том числе и административного.

Ключевые слова: права собственности, административно-правовая защита, гражданско-правовая ответственность, имитация, копирование.